

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

ОСВІТА У ХХІ СТОЛІТТІ: ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

Випуск 4

*Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції
“Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ столітті:
Європейський вектор розвитку”,
м. Київ, МАУП, 23 травня 2012 р.*

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2013

Редакційна колегія:

Подолька А. М., д-р юрид. наук — головний редактор

Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — заступник головного редактора

Чернуха Н. М., д-р пед. наук, проф. — заступник головного редактора

Ігнатченко А. А., канд. техн. наук — відповідальний редактор

Видання здійснене в рамках проекту “Наукові праці МАУП”

Освіта у ХХІ столітті: шляхи розвитку / МАУП. — К.: ДП “Видав-
О-72 **ничий дім “Персонал”, 2010 —**

Вип. 4 : Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції “Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ столітті: Європейський вектор розвитку”, м. Київ, МАУП, 23 трав. 2012 р. / редкол. : А. М. Подолька (голов. ред.), М. Ф. Головатий (заст. голов. ред.), Н. М. Чернуха (заст. голов. ред.), А. А. Ігнатченко (відп. ред.). — 2013. — 162 с. : іл. — Бібліогр. в кінці ст.

У збірнику подано статті учасників Міжнародної науково-практичної конференції “Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ ст.: Європейський вектор розвитку”, присвяченої найважливішій проблемі сьогодення — розвитку освіти в Україні. Статті охоплюють широкий діапазон наукових досліджень українських учених.

Для науковців, освітян, державних службовців, політиків, викладачів і студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком української освіти.

ББК 74.04(4УКР)я43

ЗМІСТ

М. Ф. Головатий

*Цивілізаційні та національні
вектори освітнього простору
України у сучасну добу5*

О. В. Баєва

*Психофізіологічне обґрунтування
використання інтерактивних
технологій у навчальному процесі
вищих навчальних закладів 11*

К. В. Корсак

*Проблеми ноотехнологій
у сучасному освітньому просторі:
концептуальні засади 17*

Н. М. Чернуха

*Інтеграційна складова
трансформаційних процесів
у освіті 24*

Г. О. Кільова

*Проблеми якості української
освіти в контексті
Болонського процесу 29*

А. Г. Андрущук

*Якість освіти:
психолінгвістичний аспект 35*

Є. А. Антонович

С. В. Прищенко

*Стратегія розвитку
інтегрованої навчальної
дисципліни “Дизайн реклами”
в умовах модернізації освіти
в Україні 39*

І. С. Бахов

*Інтеграційні процеси у сучасному
полікультурному освітньому
просторі 46*

В. А. Гапоненко

*Активні методи навчання
як пріоритет сучасної
гуманітарної освіти 52*

Н. І. Головка

*Щодо активізації пізнавальної
діяльності студентів
у вищій школі 56*

І. В. Журжа

*Освітня діяльність ЮНЕСКО
в Україні 58*

С. П. Касьянова

*Змінний характер цінностей
системи освіти постіндустріального
суспільства 63*

Є. І. Качмарський

*Вивчення проблем місцевого
самоврядування в Україні як
складова загальної професійної
підготовки у вищій школі 67*

В. М. Колпаков

*Підготовка топ-менеджерів
(стратегів) як проблема управління
в Україні 70*

І. М. Найдьонов

*Ефективний навчальний діяль-
ності — ефективне управління 77*

Т. І. Науменко

*Розвиток дитини дошкільного віку
в сучасному інформаційному
просторі 86*

С. Ф. Радзімовська

*Європейська інтеграція
і сучасна освіта 90*

Н. М. Терещенко

*Навчання іноземних студентів:
національний та міжнародний
вимір 92*

І. О. Шестопалова

*Індивідуалізація навчання
як один із пріоритетів
європейського освітнього
простору 97*

ПІДГОТОВКА ТОП-МЕНЕДЖЕРІВ (СТРАТЕГІВ) ЯК ПРОБЛЕМА УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

Освіта у XXI столітті: шляхи розвитку, вип. 4, 2013, 70–76

Підготовка стратегів неминує передбачає налагоджену професійну підготовку управлінців і управлінських команд. Не дивлячись на швидке зростання числа управлінських вузів, факультетів, курсів, говорити про професійну форму підготовки управлінців можна лише з великими обмовками.

Якщо порівнювати особливості підготовки управлінців у розвинених країнах, то можна стверджувати, що там сформувалася установка на **навчання дією**, тобто “на обробку необхідного розмаїття типових завдань, специфічних для управління”, тоді як в Україні переважає пред’явлення зростаючого **обсягу знань про управління і про управління, що може забезпечити підготовку фахівців** тільки достратегічного типу управління.

Готовність до підготовки стратегів залежить від:

- попиту на ринку;
- потенціалу наявного навчального процесу;
- потенціалу навчальної структури;
- забезпеченості фахівцями — педагогами з тематики, що вивчається;

- надійності економічного, перш за все — фінансового забезпечення;
- ділових зв’язків, що склалися, у тому числі з ієрархічними управлінськими структурами й іншими учасниками політекономічного і соціокультурного процесу.

Якість підготовки залежить від використання конструкторами навчального процесу вихідних підстав і стереотипів, що мають свої істотні недоліки, обмеження, пов’язані з технологічним емпіризмом. Успішність конкретної схеми освітнього процесу залежить від повноти знань про діяльність, до якої готує навчальний процес. Сучасна наука про управління залишається переважно емпіричною. Так звані “теорії управління” залишаються результатами емпіричної практики.

Емпіризм характерний для “теорії управління” і технологічного вираження знань про управління, для оформлення стереотипів і алгоритмічних конструкцій. Однак, алгоритмічне і технологічне оформлення знань про управлінську діяльність створює лише первинний матеріал для сучасного освітнього процесу.

Консультаційно-аналітична практика, що спирається на ці знання, також має обмежений потенціал у вирішенні масштабних практичних проблем.

Крім того, в наукознавстві відомо, що якість знань залежить від якості теоретичних розробок, а якість теоретичних розробок залежить від якості форм мислення, які використовуються теоретиками. У свою чергу, якість форм мислення зумовлюється вибором типу логічних форм, типу мовних засобів мислення і способу їх використання.

Таким чином сучасна професійна підготовка стратегів дозволяє підготувати тільки управлінців до стратегічного рівня.

Особливості стратегічного управління

1. Значимість стратегічного типу управління зростає разом із збільшенням числа ієрархічних систем, збільшенням обсягу і складності завдань та проблем, що вирішуються ієрархом в ієрархічних системах управління, збільшенням обсягу і масштабів проблем у суперієрархічних системах цілісності суспільств і цивілізаційних цілісностях.

2. Специфіка стратегічного типу управління, вироблена у військовій сфері й, частково в політичному управлінні, спочатку була виділена військовою наукою і стала предметом використання. Пізніше, у другій половині XX століття, ця специфіка зазнала технологічного оформлення і наукового дослідження поза військовою сферою, перш за все — в економічній сфері.

3. Масове використання терміну “стратегія” в кінці XX століття не

супроводжувалося якісним зростанням наукового знання про суть стратегії, стратегічного мислення, стратегічної діяльності, стратегічного самовизначення, стратегічної взаємодії і т. п. Переважав і переважає емпіричний і науково-теоретичний рівень пізнання стратегічного управління. Це відповідало досить низькій культурі теоретичного мислення в усіх галузях знань і недооцінці загальнологічних і методологічних підстав організації теоретичного мислення (у більшості наук). Не використовувалися результати обговорення проблем культурно-теоретичного (та інших типів вищого рівня) мислення. Технологічні форми організації мислення і взаємодії осіб, що знаходяться у позиції стратега, відповідали можливостям низького рівня загальної культури мислення і теоретичного мислення, зокрема.

4. Нині виникла можливість актуалізації накопиченого потенціалу та застосування його для підготовки макроуправлінців нового типу, підвищення їх професіоналізму, досягнення максимальної результативності, формування професійних еліт, як “моторів” розвитку професійних співтовариств. Систематичне використання результатів сучасної науки і культури, особливо досягнень методологічних і акмеологічних досліджень, дозволяє ставити проблему професіоналізації підготовки стратегів та успішно її вирішувати.

5. У даний час переважає емпіризм, довільність, суб’єктивізм у процедурах, спрямованих на оцінювання професійної діяльності управлінців, особливо — стратегічних управлінців. Накопичені сте-

реотипи не розкриті з точки зору наукових, культурно-мисленнєвих та інших культуроорієнтованих критеріїв. Тому не може бути організований і сформований в освітніх системах потенціал реальних макроуправлінців і стратегів у рамках претензій... елітарного типу. Подолання емпіризму, формалізму, кількості зростання професіоналізму стратегічних управлінців, подолання міфу про “професійність” діяльності управлінців, що склалася в розвинутих країнах, можливе лише при активному і адекватному використанні методологічних засобів і методів.

6. Для реалізації самої ідеї використання найперспективніших засобів зростання професіоналізму і створення найбільш досконалого у світі корпусу стратегів, стратегічних управлінців потрібно реалізувати надінноваційний підхід і освітню парадигму, в основі якої лежать ціннісні істини, духовне ставлення до всього, розгляд культури як наочної опори в постановці й вирішенні найбільш складних проблем, неогоцетричний патріотизм, прагнення до вищих досягнень, відповідальність перед професією, країною, духовністю і цивілізацією.

Необхідно виростити регіональне (для області і міста) співтовариство “стратегів” у таких спеціалізаціях:

- *стратегічний аналітик* (радиик при особі, що приймає стратегічно значимі рішення);
- *керівник* (макросистеми — міста, області, сфери діяльності і т. ін.), що приймає стратегічно значимі рішення і що здійснює

керівництво процесом їх реалізації;

- *учений* (у тім числі філософ), що вивчає зразки стратегічної діяльності й аналітики;
- *педагог*, що здійснює підготовку стратегів;
- *методолог*, який розробляє розумові засоби організації циклу рефлексії (реконструкції, проблематизації, прогнозування і депроблематизації досвіду стратегічного управління, аналітики і трансляції професійного досвіду стратегічної діяльності).

Співтовариство стратегів повинно забезпечити максимально не випадкове здійснення управління макросистемами в рамках верхнього рівня ієрархії управління (управлінського корпусу) в гармонійних формах кооперативної взаємодії зі всіма іншими (тактичним, ситуаційним і тому подібне) рівнями ієрархії і при взаєморозумінні з суб'єктами підсистеми, що реалізовує стратегічні норми.

Характеристики здібностей до стратегічного управління і мислення стратега:

- оперування абстракціями в оформленні нормативного змісту, що виникає у позиції стратега;
- уживання вищих абстракцій як розумових критеріїв у формулюванні стратегічно значимих питань;
- уживання вищих абстракцій мови теорії діяльності і мислення при формулюванні стратегічних завдань і постановці стратегічних проблем;

- уживання цих абстракцій в побудові оперативних “онтологій” діяльнісних систем і оперування ними як засобами постановки завдань і проблем для управлінців нижчого рівня;
- організація управлінської комунікації при реалізації, побудові й корекції стратегій.

Використання досвіду інноваційної педагогіки

Оцінка проблемної ситуації освіти в Україні свідчить про те, що необхідні принципово інші, інноваційні, технології навчання школярів і студентів. Переважаючим у навчанні поки є предметний підхід, недосконалість якого стала очевидною.

Сьогодні нашій школі потрібні інтегруючі предмети, інтегруючі уроки, здатні формувати системне мислення учнів, цілісне розуміння світу через його цілісне бачення (а для управлінців — діяльнісного світу). Історичний і сучасний досвід багатьох країн свідчить про те, що найкращим початком є управлінська підготовка учнів, ігрова управлінська діяльність. Саме вона дозволяє “мертве” наочне знання зробити “живим знанням”. Тут виявляється сила динаміки розуму і дії.

Практична діяльність викладача безпосередньо залежить від особливостей того типу навчальної ситуації, в якій він будує свою педагогічну дію, а також від тих **цінностей освіти**, які кладуться в основу проектування навчальних процесів. Нові цінності освіти набувають іншої значущості й істотно покращують типи навчальних ситуацій.

У дискусіях та нарадах часто протиставляються **освіта і навчання** і

не виділяється специфіка **розвитку**. Першим критерієм розрізнення цих процесів виступає використання опозиції: підготовка до певної діяльності в суспільстві — відсутність такої передспрямованості. Вважається, що навчання передбачає вказану передпризначеність, тоді як освіта — не передбачає. У тому й іншому процесі (освіті й навчанні) змінюється людина, яка набуває нові якості знання і уміння, потреби, цінності. Проте, як часто відзначається, прихильниками протиставлення в ході навчання урховується необхідність подальшого входження в ту або іншу діяльність, виконання відповідних обов’язків, реалізацію суворо фіксованих норм, тоді як освіта вільніша: в ній цінність зміни людини, як би відокремлена від подальших входжень в ту або іншу соціально організовану діяльність (у тому числі в управлінську).

На наш погляд, необхідне співвідношення індивідуально прийнятної зміни учня з соціально необхідною його зміною, збереження змісту і форми навчання, що приймаються. Відсутність протиставленості навчання і освіти залежить не від опозиції “учень-учитель”, а від способу існування вчителя в цій опозиції, у побудуванні і співвідношенні його діяльності з діяльністю учня. На відміну від майстрів педагогічного управління навчальної діяльності, рутинізація діяльності педагога, формальне “управління” не враховує принцип мотивованості, прийнятності для учня дій, що впливають на нього, неминуче призводить до голого “адміністрування” в педагогічній діяльності, до “нав’язування” правильних істин. Якщо в справжній пе-

дагогічній діяльності передбачається “опір” педагогічній дії, “недовіра” і тому подібне, можливі “негативні” прояви учня, пов’язані з відмінністю ліній життя учня і педагога, їх індивідуальних якостей, розуміння реальності, систем цілей, цінностей, ідеалів, здібностей тощо, то для формалістичної педагогічної діяльності учень виступає лише як виконавець, котрий суворо наслідуює ту чи іншу норму, “підказану” педагогом. Для такого педагога неістотними є самосвідомість учня, його мотивація, самовизначення та ін. Тому абсолютно спрощеним стає управління діяльністю учня, його дією і рефлексією; стеження за ходом розуміння і прийняття педагогічних дій; непотрібним стає ситуативно значиме моделювання умов для прискорення зміни учня в потрібному напрямі при збереженні суб’єктивного прийняття навчальних завдань.

Отже, в процесі навчання полягає вся цілісність особистісно значущих процесів зміни учня. У ньому може стати досяжним, з одного боку, **самовираження і самореалізація** учня. З іншого боку, може бути досяжна його “чутливість” до соціально-культурних вимог у навчанні, що виражається в діях і рефлексії педагогів, в їх управлінні зміною учня.

На нашу думку, кордон між освітою і навчанням полягає в тому, що навчання і виховання завжди передбачає кінцевий результат процедури зміни людини, що є наслідком “замовлення” суспільства на зміну людини.

Соціальні і культурні умови в історії рухливі, мінливі. Вони зумовлювали в різних суспільствах і куль-

турних середовищах різні акценти в середовищі можливих замовлень на освіту. В одних випадках виділялися здібності до конкретної дії, що спираються на конкретні знання й уміння. В інших — підкреслювалися умови, при яких людина може конкретизувати “абстрактну” здібність до дії. Це ставило на перший план розвиток мислення, загальну готовність до дій, пов’язаних з культурою дії, культурою ставлення до світу мислення.

У сучасних умовах провідною вимогою стає сумісність дії й рефлексії (самоорганізованість) і зростання потенціалу здатності до діяльності, що самоорганізовується, — саморозвиток. Але **саморозвиток вимагає самоуправління своїм розвитком — самоменеджменту.**

Нові цінності освіти зумовлюють перехід від сьогодишнього рівня підготовки фахівця до підготовки **необхідного** фахівця, що реагує на умови із залученням інтелектуальних і ціннісних критеріїв.

Функції педагога зумовлюються змістом замовлення на освіту і способом участі в зміні того, кого він навчає і виховує. Для того, щоб людина змінювалась, необхідними є такі умови (див. схему 1): спроба практичної дії (1); зустріч зі скрутою (2); вихід в рефлексію (3); рефлексія (4) з її спеціалізацією на здібностях людини, які є причиною скрути; і зі спрямованістю на зняття цієї причини скрути (5); перехід до специфічної дії за результатами рефлексії — проектуванню шляху придбання здібностей, яких бракує (6); здійснення цієї перетворюючої дії (7); повернення в практичну дію (8).

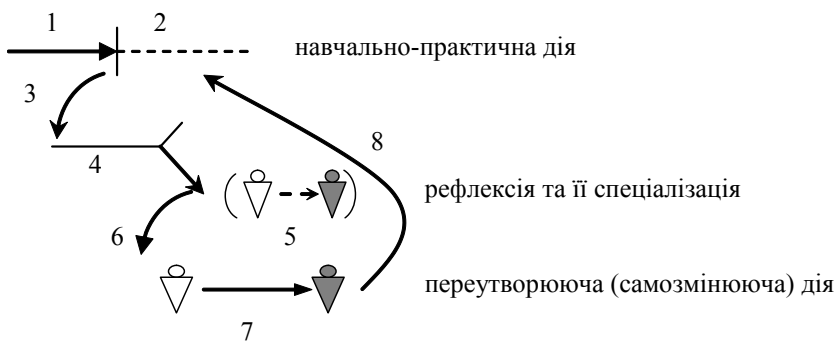

Схема 1. Рефлексивний супровід педагогічної дії

Функції педагога диференціюються паралельно цьому циклу самозмінення, із загальною спрямованістю на мотиваційне і операціональне забезпечення проходження циклу учнем.

Таким чином, педагог є тим, що “вирощує” нові здібності через створення умов для прийнятної як із боку учня (утворюваного), так і з боку “замовників”, самозміни виучуваного. Педагог управляє ді-

яльністю учня з метою його самозміни.

Перехід до реалізації нового замовлення на освіту вимагає вдосконалення педагогічних форм навчання. Окрім існуючих традиційних форм навчання (семінари, лекції, практичні заняття тощо), для активізації позиції учня необхідно вводити в систему навчання інноваційні форми навчальної діяльності: ділові ігри, організаційно-діяльнісні

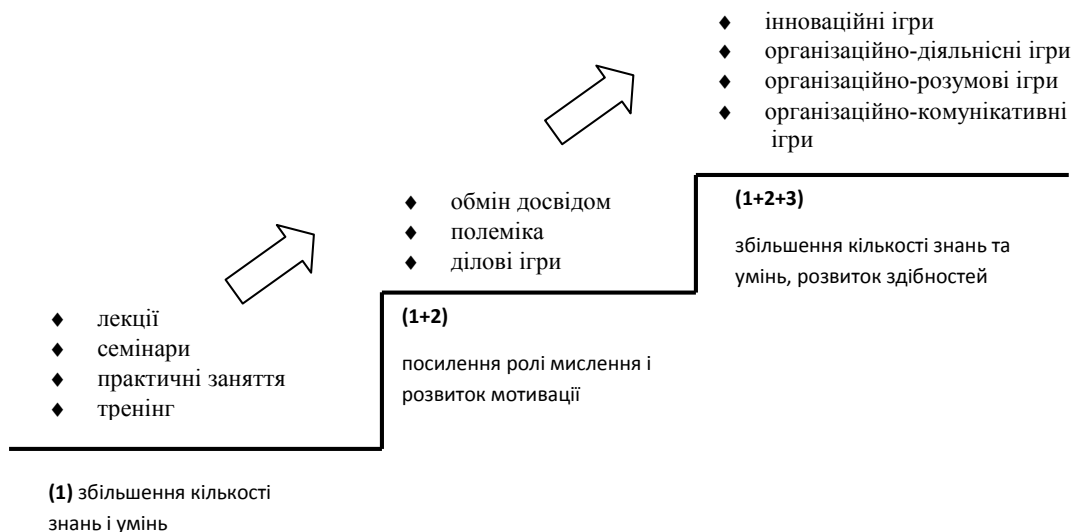

Схема 2. Процес вдосконалення освітніх форм

й організаційно-розумові ігри й т. ін. (див. схему 2).

Уведення нових складних форм навчання спричиняє підвищення рівня вимог до здібностей педагога, що використовує ці форми.

Педагог має бути компетентним у використанні таких типів техніки:

- діє-техніка (моделювання дії);
- мисле-техніка (моделювання рефлексії);
- психотехніка (моделювання психічного стану);
- групо-техніка (моделювання входження в стосунки з іншими й створення групової цілісності);
- соціотехніка (моделювання управління спільною діяльністю).

Таким чином, організація навчально-педагогічного процесу з підготовки стратегів вимагає врахування особливостей стратегічного управління.

Самоорганізація рефлексії в ситуації професійного розвитку і саморозвитку у позиції стратега передбачає опанування засобів і методів мислення, рефлексії і культури самовизначення, вільне володіння такою системою засобів.

Специфіка стратега полягає саме у використанні рефлексивної самоорганізації як внутрішнього механізму для “окультурення”, підпорядкування вимогам сучасної розумової культури, культури рефлексії, конкретної системи засобів професійної мови управління.

У зв'язку з цим у рамках даного курсу передбачається спеціальна робота з педагогічним колективом, що підключається до реалізації проекту.

Література

1. *Анисимов О. С.* Педагогическая акмеология: общая и управленческая. Минск: Технопринт, 2002. — 786 с.
2. *Конрад Н. И.* Синология. — М.: Ладомир, 1995. — 621 с.
3. *Колпаков В. М.* Теория и практика принятия управленческих решений. — К.: МАУП, 2004. — 503 с.
4. *Колпаков В. М., Дмитренко Г. А.* Стратегический кадровый менеджмент. — К.: МАУП, 2005. — 747 с.
5. *Щекин Г. В.* Теория социального управления. — К.: МАУП, 1996. — 408 с.